

## Straat in Beeld 73

### Ratelsstraat

IJmuiden

Naam vastgesteld bij raadsbesluit 17-08-1909; bij rbsl 22-09-1925 is de Ratelsstraat verlengd met Koekoeksweg. De Ratelsstraat ligt tussen de Lagersstraat en Willebrordstraat.

In de notulen van de raadsvergadering (Velsen) van 17 augustus 1909 lezen we i.v.m. de naamgeving Koekoekstraat, Lagersstraat en Ratelsstraat: *De heer Netscher vraagt naar den oorsprong van de namen door den heer van Tuyll voorgesteld. Een koekoek is een vogel, maar Lagerstraat, houdt dat verband met een drank, en Ratelstraat met den Aschman? De heer van Tuyll antwoordt dat de namen ontleend zijn aan landerijen. Van deze straten bestaat alleen de Koekoekstraat niet meer: [Secretariearchief:] Afgebroken. Koekoeksweg bij Rbsl 22 sept. 1925 ingetrokken / verlenging thans Ratelsstraat. (...) Ingetrokken bij raadsbesluit van 18 januari 1973. Koekoek: naam van een bebost terrein in het oude Velseroord.*

In januari 1971 bestond aanleiding om in het gemeentearchief te zoeken naar oorsprong en plaatsbepaling van "De Ratels". De conclusie luidde toen: *Wat voorlopig als niet meer dan een veronderstelling naar voren is gekomen, is, dat de op onderstaand detail van kaart 16 van Kaartboek Uitwaterende Sluizen in Kennemerland en West-Friesland 1745 voorkomende naam "Ratels wegh" er verband mee houdt.*

De Ratelstraat is vernoemd naar een stuk land dat lag in een driehoek die in het verleden gevormd werd door de Zeewech (nu Groeneweg), een niet met name genoemde weg die lag op het tracé van de huidige Fazantenlaan en de Ratelswech die lag op het tracé van de huidige Zeeweg ter hoogte van het voormalige ziekenhuis. De toenmalige (ook: Ratelswegh of Ratelsweg) Ratelswech komt al voor op diverse kaarten uit de 17<sup>e</sup> en 18<sup>e</sup> eeuw. (In het secretariearchief van Velsen lezen we over de Ratelsweg: *Komt voor op kaart Segenpralent Kennemerland 1729. Liep tussen huidige Groeneweg en begin Velseduinerbuurtweg (1851). Later Zeeweg.*) De Ratelswech begon bij de kruising met de huidige Fazantenlaan en de Beukenstraat en eindigde bij de kruising met de huidige Tussenbeeksweg. Voorbij de Tussenbeeksweg ging de Ratelswech over in het toenmalige tracé van de Zeeweg die hier ook wel de Lagewech werd genoemd. Deze weg liep toen nog door tot in het huidige Velsen-Noord. De huidige Van der Zwaagstraat ligt op het tracé van de voormalige Zee- of Lagewech. De huidige Ratelstraat ligt weer ten oosten daarvan.

De noordelijke punt van de Ratels werd doorsneden door de Tussenbeek. In 1729 hoort het land de Ratels bij de boerderij die in bezit is van de erfgenamen van Marijtje Engelsz. Zij verkopen de boerderij en het bijbehorende land in dit jaar aan Aelbert Evertz Valkman die afkomstig is uit Eefden bij Zutphen en dan in Velsen woont. Hierbij hoort ook het land de Ratels. De boerderij is later bekend als de boerderij Tolsduijn en nog weer later als de boerderij van Arisz die stond aan de Zeeweg, tussen de huidige Lijsterlaan en de Eksterlaan. In 1832 is de Ratels in bezit van Lucas Boreel die het buiten Westerhout in Beverwijk bezit als zomerverblijf. Het land is dan beplant met bos. Lucas is ondermeer officier van de jacht en heeft ook een

huis in 's-Gravenhage. Zijn vrouw is Maria Johanna Sara gravin van Limburg Stirum. Hij is een zoon van Willem Boreel en Maria Trip die Beeckesteijn bezitten als zomerverblijf.

In A.J. van der Aa, "Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden", 1847 (negende deel, p. 370): staat vermeld: *RATELS (DE), bosch in het balj. van Blois, prov. Noord-Holland, gem. en ¼ u. W. van Velsen. Dit bosch beslaat eene oppervlakte van 30 bund. 2 v. r. 6 v. ell.; is meest beplant met hakhout en behoort in eigendom aan den Heer E.L. Baron Tuyll van Serooskerke van Vleuten, woonachtig te Amsterdam.*

Rond 1930 wordt het bos de Ratels gerooid en bebouwd met woningen langs de Zeeweg, Groeneweg, Esdoornstraat, Meidoornstraat, Dennenstraat, Cederstraat, Berkenstraat, Elzenstraat, Meeuwenlaan, Leeuweriklaan, Fazantenlaan, Eksterlaan. De naam De Ratels wordt bij het vaststellen van de straatnamen in dit gebied nog steeds gebezigd. Zo lezen we bij bv. Eksterlaan, Fazantenlaan en Leeuweriklaan in 1926 en 1928: *ligging: betreft wegen, welke zijn geprojecteerd in "De Ratels".* En bij de Groeneweg is vermeld: *Legger 1874: begint aan de Tolsduinerweg, beoosten het bosch de Ratels, loopt westw. langs de Ratels en het Terras tot op de Zeeweg*

De naam Ratel of Ratelen kent in het Middel-Nederlands woordenboek verschillende betekenissen. Ten eerste het ratelen met een ratel, het slaan met een hamer op een plank in een klooster als van iemand zijn einde nadert, aanhoudend babbelen, klepperen of klapperen. Bij dit laatste kan met denken aan het aanhouden tikken van de snavel van een specht in een boom. Mogelijk stonden er in de 18e eeuw bomen langs de rand van het land waarin spechten verbleven. Een andere mogelijkheid is de plant de Ratelaar van het plantengeslacht *Rhinanthus* uit de Helmkruidfamilie. In Nederland is bekend de kleine en de grote Ratelaar. Het zijn eenjarige kruidachtige planten van 50 tot 80 cm. hoog. Zij groeien in wegbermen en vochtige graslanden. Hierbij moet men bedenken dat de landerijen die lagen ter hoogte van het huidige IJmuiden in vroeger tijd veel vochtiger waren door het drang water uit de duinen. Bovendien stroomde de Tussenbeek door het gebied.

*Met dank aan Jan Morren en de Werkgroep Straatnamen Onderzoek van de Historische Kring Velsen. Contactpersoon van de werkgroep is Erik Baalbergen, e-mail: velisena@quicknet.nl, website [www.historischekringvelsen.nl](http://www.historischekringvelsen.nl)*

*Bronnen: Secretariearchief Velsen; Oud-Rechterlijk Archief Velsen; Jan Morren, "Kastelen en buitenplaatsen in Velsen. Deel 2 Driehuis en Velserbroek", 2004; Jan Morren, "Kastelen en buitenplaatsen in Velsen. Deel 3 IJmuiden, Velsen-Zuid en -Noord", 2005; A.J. van der Aa, "Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden", 1847; handgeschreven aantekeningen van J. van der Linden sr. uit Beverwijk; Encarta Encyclopedie Winkler Prins*

★★

© 2006 Werkgroep Straatnamen Onderzoek van de Historische Kring Velsen. Dit artikel mag uitsluitend gebruikt worden voor de rubriek Straat in Beeld in de IJmuiden Courant en voor publicaties door de Werkgroep Straatnamen Onderzoek van de Historische Kring Velsen.

★★

Opgesteld door Erik Baalbergen 15-jun-2006, 5-sep-2006; Jan Morren 18-sep-2006

★★

Pro memorie:

Google ("De Ratels", Velsen) :

- inventaris van het archief: "nederlandse spoorwegen (ns): tekeningen infrastructuur tekeningen objecten" komt een afbeelding voor van de "Oostelijke oprit van de overgang van de weg naar de Ratels (bestek 9 HSM verruiming Noordzeekanaal), z.j. Calque"  
([http://www.archieven.nl/pls/m/zk2.obj\\_start?p\\_id=1380956&p\\_vast=39&p\\_zk=&p\\_twd\\_id=&p\\_bj=0&p\\_ej=9999](http://www.archieven.nl/pls/m/zk2.obj_start?p_id=1380956&p_vast=39&p_zk=&p_twd_id=&p_bj=0&p_ej=9999))
- genoemd in de inventaris van archief Gemeentebestuur Velsen: "Dossier inzake de aanleg van wegen en riolering van gemeentewege op en onder het terrein "De Ratels", 1926-1933"  
([http://www.archieven.nl/pls/m/zk2.obj\\_start?p\\_id=1618619](http://www.archieven.nl/pls/m/zk2.obj_start?p_id=1618619))